

Роля вобразаў прыроды ў паэме Якуба Коласа “Сымон-музыка”

Якуб Колас – майстар пейзажнага жывапісу. У паэме “Сымон-музыка” ён даў малюнкi роднай прыроды поўныя незвычайнай прывабнасці. Пейзаж у паэме выконвае рознабаковыя функцыі. У адным выпадку прырода сімвалізуе сабой рух часу, у другім – гэта сродак раскрыцця ўнутранага свету персанажа, ацэнка яго дзеянняў. Таму пейзаж ў паэме “Сымон-музыка” і займае своеасаблівае месца ў сувязі з агульнай задумай, ідэяй твора і характарам апавядання.

Я. Колас умее паказаць прыроду ва ўсёй яе прыгажосці, багаці, ва ўсіх яе фарбах і гуках. Яна поўная імклінасці і жыццёвай сілы. Апісанні прыроды ў паэме “Сымон-музыка” выступаюць у адзінстве з паказам жыцця галоўнага героя, яго перажываннямі, дзейнасцю. У гэтым выпадку пісьменнік завастрае ўвагу на апісальным пейзажы – карціны тут рэчывныя, маляўнічыя, яркія, адчувальныя ў сваіх падрабязнасцях, у сваёй чароўнай асаблівасці. У другім выпадку прырода псіхалагізавана, яна з’яўляецца носьбітам духоўнага пачатку, мастацтва, мары мастака і яго героя, а таксама сімвалізуе ідэю з’яднання зямнога і нябеснага жыцця. Так, праз журботны асенні пейзаж перадаецца глыбокая скруха Сымона з прычыны смерці самага дарагога яму чалавека – Дзеда:

Нікла жыццё ў шумным лесе,
Агаляўся твар зямлі,
І ляцелі ў паднябессі
З звонкім крыкам жураўлі.
Восень ткала ўжо красёнцы
Мягкай чырвані ў лістах,
Восень спеў вяла бясконцы,
З ветрам ходзячы ў кустах;
Восень прала кужаль тонкі –
Павуціння белы лён;
Восень шэрыя заслонкі
Моўчкі клала на адхон.
Восень шла ў сырым тумане,
Восень клыгала ўгары...
Восень слала дзень свой хмурны
Па падатак у лясы...
Ішоў зранку дзень пануры,

Ахінуўшыся ў імглу... [1, с. 33-34].

І наадварот, абуджаная вясенняя прырода спрыяе актыўнасці героя, узмацненню яго валявых пачаткаў. Прачнуўшыся ад зімовага сну вясновыя вобразы прыроды вабяць Сымона сваёй прыгажосцю і гармоніяй жыцця, сваім імкненнем да ўзвышанага. Так, прызнанне ў каханні адбываецца на ўлонні прыроды, што яшчэ больш узмацняе яго волю да жыцця, да дзеяння. Прасторы беларускай зямлі не толькі чаруюць, але і клічуць Сымона да новага, яшчэ не зведанага ім жыцця:

Я міну, міну лясочкі.
За лясочкамі, за гаем
Далі, лёгшы снім морам,
Вабяць душу мне прасторам
І чаруюць новым краем,
Клічуць к нейкім новым зорам
Далі, злеглыя за гаем.
На прасторы сэрцу любя!
Прывітаюць мяне краскі
І мне будуць баяць казкі,
Мне ўсміхнецца постасць дуба,
Чараў поўная і ласкі... [1, с. 113-114].

У гэтай паэме Сымон носьбіт нацыянальнай індывідуальнасці і духоўнага пачатку, вобраз мастака - творцы, які ўсведамляе сваё пакутлівае жыццё ў свеце. Сапраўднае жыццё для героя мае сэнс толькі на ўлонні прыроды, якая дапамагае спасцігнуць таямніцы Сусвету, задумацца над сэнсам быцця і такім чынам далучыцца да асабістых форм самавыражэння ў мастацтве. Праз найтанчэйшыя вобразы жыцця прыроды беларускі паэт ў паэме “Сымон - музыка” сцвердзіў сваю ўзвышаную мару аб свабодным жыцці мастака з народа. Пейзаж у творы – гэта і фон, і адзін са сродкаў характарыстыкі персанажаў паэмы, таму лірычныя замалёўкі прыроды вызначаюцца сваёй незвычайнай назіральнасцю, мастацкім чуццём да фарбаў, пахаў, глыбокім разуменнем прыгажосці карцін роднага краю. Адна з асабілівасцей гэтай паэмы ў тым, што пейзаж даволі часта перарастае ў лірычнае адступленне, у якім аўтар выказвае свае думкі і пачуцці. Таксама тут сустракаюцца і прыклады паралелізму паміж чалавекам і прыродай, прычым гэты паралелізм мае часам і маральную, і сацыяльную накіраванасць. Таму пейзаж адыгрывае вельмі важную ролю ў ідэйна - кампазіцыйным плане ўсёй паэмы. Ён дапамагае раскрыць значэнне дзейнасці чалавека - мастака для грамадства і адначасова

падкрэслівае несправядлівасць сацыяльнага ладу ў адносінах да гэтага чалавека - творцы.

Яшчэ адна асаблівасць коласаўскіх пейзажаў паэмы “Сымон - музыка” – іх зменлівасць, абнаўленне, багацце колераў, фарбаў, адценняў і форм. Змены ў прыродзе адпавядаюць зменам у жыцці героя і непасрэдна з ім пераклікаюцца. Так, уцёкі Сымона ў прыроду з прычыны канфлікту з бацькамі, якія не разумеюць яго ўзвышанай натуры, сутыкнення з цёмнымі і забітымі людзьмі, якім не хапае адукацыі і культуры, каб яго прыняць такім, які ён ёсць, вымушае героя шукаць сэнсу жыцця ў таямніцах характава прыроды. Сымон жыве ў гарманічным зліцці з прыродай, разумеючы мову раслін і жывёл:

... Ёсць жыве і душу мае:

Краска, дрэва і жучок ... [1, с. 27].

Збліжэнню з прыродай яшчэ больш садзейнічае адчуванне сваёй адзіноты, непатрэбнасці ў гэтым свеце. Пад час вандраванняў маладога музыку суправаджаюць вобразы прыроды, якія дапамагаюць Сымону пераадолець усе цяжкасці далёкіх дарог: асалода, якую прыносіць усход сонца (... Над лясамі ўжо высока // Сонца ўгору падышло // І вымаганіка ласкала, // Грэла, песціла цяплом // І, як матка, цалавала // Тою коскаю - святлом [1, с. 60]), настрой, які падымае духмяны пах бароў, палёў палёс, прастораў (Эх, што можа быць дарожай // Вольнай волечкі, палёў? // Гэтай сіняй далі гожай, // Невядомай і прыгожай, // Без канца, без берагоў? // Гэтых хмарак злататканых, // Ветру посвісту ў палёх, // Думак светлых, мар нязнаных // І нікому не казаных // Казак лесу і дарог? // Што цікавей падарожжа, // Незгаданых з’яў быцця, // Шуму лесу, спеву збожжа ... [1, с. 60-61]).

Пейзажныя малюнкi ў паэме, як правіла, маюць выразную эмацыянальную афарбоўку. Яны або гарманіруюць з настроем героя, або абуджаюць у ім новую гаму пачуццяў, у асобных выпадках падбадзёрваюць яго. Прырода не толькі сведка падарожжа Сымона, яго думак і мар, але і жывы сябар героя.

Пейзажныя замалёўкі і вобразы прыроды, намаляваныя ў творы, надаюць паэме рамантычны пафас і лірычную афарбаванасць, якія ў сваю чаргу вызначаюць своеасаблівую стылістычную сістэму, абумоўленую зваротам паэта да народнай сімволікі. Так, іншасказальны сэнс маюць сказы аб дубе і жолудзе, аб закінутым жытнем коласе, аб засыхаючым лістку на зялёным дрэве, аб промню, які не паслухаўся сонца; алегарычная “Песня аб званох”, казка аб чорным воране, апавяданне аб начных гуках, якое афарбавана нацыянальна - вызваленчым настроем. Гэтыя алегорыі з’яўляюцца адным з істотных сродкаў раскрыцця ідэйнага зместу паэмы “Сымон - музыка”. Аўтар такім чынам зашыфраваў сацыяльна - грамадскія падзеі таго часу. Алегорыя ў творчасці

Я. Коласа з'яўляецца неабходным сродкам, асобным прыёмам абагульнення, тыпізацыі рэальнага жацця. Так, гуманістычная пазіцыя пісьменніка выяўлена праз алегорыю ў казцы пра вадзіцу, якая прабілася на белы свет (увасабленне жыцця) праз мароз (увасабленне жорсткасці, зла), вецер (увасабленне магутных народных сіл).

Відавочна, гэтыя вобразы валодаюць значнай сілай эмацыянальнага ўдзеяння. Алегарычныя вобразы дапамагаюць пісьменніку выявіць яго ўласныя адносіны да жыцця, намаляваць новы ідэал чалавека. Акрамя таго, форма алегорыі дазваляе аўтару быць схематычным і такім чынам дае магчымасць ўкласці ў яе велізарны ідэйны змест. Лейтматывам у творы праходзіць думка аб непарыўнай сувязі мастака і народа.

У паэме “Сымон - музыка” моцны лірычны пачатак. Якуб Колас як пранікнёны лірык, які ў кожнай праяве жыцця чалавека і прыроды бачыць выяўленне духоўных сіл жыцця, імкнецца падвесці чытача да думкі пра неабходнасць адстойвання сваіх інтарэсаў і свабоды. Пейзаж пададзены ў разнастайных зрухах і тонкіх замалёўках, выява і тонах, мае прынцыповае значэнне для раскрыцця ідэйнага зместу ўсяго мастацкага палатна. Прыродныя вобразы для паэта – гэта эталон характава Сусвету, дзе ўсё гарманічна паяднана, спалучана і ўзаемазвязана.

Літаратура

1. Колас, Я. Сымон - музыка: Паэма. / Я. Колас. – Мінск: Юнацтва, 1991.– 270с.
2. Конан, У. Беларускі музыка – Алфей: пра ліра - эпічную паэму “Сымон - музыка” Я. Коласа/ У. Конан // Польшча, 1992. № 1, – с. 148-157.
3. Жыгоцкі, М. Публіч з Коласам / М.Жыгоцкі.- Мінск: Беларуская навука, 1996. – 196с.